

УДК 378.6.091.12:37(477)(091)"1920/1960"

Лук'яненко Олександр

кандидат історичних наук, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
lukyanenko.ov@gmail.com
ORCID:0000-0002-6228-6695

КОЛЕКТИВ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ: ЕВОЛЮЦІЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ В УКРАЇНІ 1920-1960-Х РР.

Стаття подає аналіз формування системи вищої педагогічної освіти радянської України, узагальнює інформацію про змістове наповнення поняття «колектив педагогічного вишу», ілюструє зміну підходів уряду до підготовки учителя в Україні упродовж 1920-1960-х рр.

Ключові слова: вища педагогічна школа, колектив, педагогічний інститут, учительський інститут, педагогічний технікум, педагогічні курси, УРСР

Постановка проблеми. Реформування системи вищої освіти України призводить до створення не лише нового алгоритму підготовки педагога, але впливає на повсякденне життя освітянських колективів країни. Своє місце у середовищі вищої школи шукають працівники колишніх училищ. Університети ж звикають до наданої автономії методом спроб та помилок. Вимоги до посилення науково-педагогічного складу, ліцензування та акредитації, употужнення матеріально-технічної бази є викликами, що змінюють робочий простір, бюджет часу та перелік потреб працівників та вихованців навчальних закладів. Історична ретроспектива виявляє спільні проблеми, з якими довелось і доводиться стикатися колективам вишів упродовж століття з часу створення української вищої педагогічної школи.

Огляд праць із теми дослідження. Історії повсякденності педагогічних колективів України 1920-1960-х рр. представлена широким переліком праць. Серед них є розвідки, які концентруються тільки на освітянській сфері (Н. Аксакова [1], Н. Вітранюк [5], О. Лаврут [21], В. Липинський [22] та ін.), та доробки дослідників, які вивчають життя педагогічних колективів у контексті побуту науково-педагогічної еліти країни (А. Бадер [2], О. Булгакова [3] та ін.). Найостанніше комплексне дослідження з життя студентів педвишів України 1920-1930-х рр. належить перу О. Комарницького [1463].

Мета статті – виявити зміни у змістовому наповненні поняття «колектив вищої педагогічної школи» упродовж перших 50 років радянської влади в Україні.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період із 1920 р. по середину 1960-х рр. Нижня межа пов'язана з виходом перших документів радянської влади, що почали процес інституалізації вищої освіти країни в цілому та педагогічної школи зокрема (постанова РНК УСРР у січні 1919 р. про передачу всіх навчальних закладів у відання відділу просвіти з метою єдності, спадковості та оновлення школи на засадах нової педагогіки та соціалізму, декрети «Про прийом до вищих навчальних закладів», проект Української радянської системи освіти Наркома освіти Г. Гринька тощо). Верхня межа прив'язана до прийняття Положення про вищі навчальні заклади СРСР у 1961 р., яке закріпило емність досліджуваного нами поняття на 35 років, доки у незалежній Україні не розробили власний регуляторний акт у вересні 1996 р.

Ми тлумачимо поняття колективу у тому варіанті, який розглядає його як сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю та інтересами, зв'язаних спільною працею в одній організації чи установі [18]. Згідно із чинним нормативно-правовими

актами, під закладами вищої освіти законодавці України мають на увазі окремі види установ, які є юридичними особами приватного або публічного права, діють згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводять наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечують організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей» [15]. До цього переліку належать університети, академії, інститути та коледжі. На рівні з ними в Україні не втратили чинності акти про роботу закладів професійно-технічної освіти, які діють зі змінами від 5 березня 2017 р. [16]. У системі підготовки учителів продовжують працювати галузеві професійно-технічні заклади. У світлі реформ установи ідуть на зміни назв та статутів, стаючи з училищ коледжами [38], та в офіційному просторі вони розглядаються як заклади, що забезпечують одержання професійної освіти на рівні кваліфікаційних вимог до професійно-технічного навчання [23]. Отже, в сучасному розрізі до колективів вищої педагогічної освіти відносимо спільноти профільних університетів, інститутів та академій. До дотичних і в перспективі рівних – колективи коледжів з обмовкою на поточному подвійному статусі.

Говорячи про колективи вищої педагогічної освіти України першої половини ХХ ст., схема колективів виявляється розбалансованою. Держава, яка сама потребувала інституалізації, перебувала у пошуковій універсальній системі підготовки учителя (створювались постійний та тимчасові професійні колективи). Проаналізуємо цю систему у зворотному порядку, бо, на нашу думку, у роки «відлиги» вона досягла стрункості, до якої прямувала 50 років.

Табл. 1. Зміна змістового наповнення поняття «колектив вищої педагогічної школи» у 1920-1960 х рр.

Рік	Кількість	Змістове наповнення
1961	33	33 педінститути
1956	39	37 педагогічних та 2 учительських інститути
1946	142	20 педінститутів, 34 учительських інститути, 77 педучилищ, 11 педагогічних класів
1940	123	20 педагогічних та 47 учительських інститутів, 56 педучилищ
1936	69	36 інститутів та 33 педтехнікуми
1926	72	12 інститути та 60 педтехнікумів
1923	70	12 інститутів та 58 педтехнікумів
1921	150	21 інститут, 129 курсів
1920	121	18 інститутів, 103 курси

Наприкінці досліджуваного періоду вищі навчальні заклади в СРСР визначалися як ті, які готували висококваліфікованих спеціалістів для різноманітних галузей народного господарства та культури. Освітній простір до кінця 1950-х рр. продовжував жити в структурі, закріпленій ст.121 Сталінської Конституції, згідно із якою вузи забезпечували здійснення права на освіту всіх громадян СРСР [20]. Ці заклади майже 30 років керувалися «Типовим статутом вузів», затвердженим 5 вересня 1938 р. ви-

значалися як установи, покликані підготувати висококваліфікованих спеціалістів, здатних засвоїти найновіші досягнення передової науки та техніки [39]. Статут утратив чинність у 1961 р., проте підходи до тлумачення вищої освіти, відмінної від професійно-технічної, залишилися незмінними [34].

Зауважимо змістове наповнення поняття «педагогічна освіта», властиве періоду «БСЭ» визначала її як професійну підготовку вчителів для різних типів шкіл, вихователів дошкільних установ та працівників організацій народної освіти. Зауважувалося, що підготовкою учителів з високим ідейним змістом, формування матеріалістичного світогляду, вихованням комуністичної моралі та опануванням кращих зразків світової культури займалися також і класичні університети держави [28]. Виходячи із цього, ми зверталися до паралелей повсякдення колективів профільних вишів із життям освітян класичних навчальних закладів.

На 1951 р. кількість вузів в СРСР дорівнювала 379, які об'єднували 212 тис. 001 студента. На долю УРСР припадало 42% навчальних закладів (159 вишів) із 65% усього контингенту (137 тис. 160 осіб) [7]. Проблема чіткої локалізації колективів педвишів виникає через видову різноманітність закладів, породжених роками реформ під впливом суспільно-економічних та політико-ідеологічних потреб та воєнного лихоліття. У добу «відлиги» держава визначилася, що вважала вищою педагогічною освітою – педінститути (далі – ПІ) – вищі навчальні заклади, які готували учителів для 5-10-х класів середньої школи та викладачів загальноосвітніх предметів середніх професійних навчальних закладів зі строком навчання 4-5 р. [25]. У 1959 р. в УРСР зі 138 ВНЗ педагогічні вузи склали 1/3 (43 інститути та університети) [69, арк.21]. До 1960 р. після реорганізацій їхня частка зменшиться до 28% (33 заклади) [70, арк.59]. До кінця досліджуваного періоду в СРСР діяли 212 ПІ, не навчалися 515 тис. студентів. У цей час в УРСР розташовувалися 16% усіх освітянських вишів (33 ПІ) з 15% усього контингенту (77,4 тис. молоді) [30]. Отже, у найближчому до нас хронологічному блоці мова йде про повсякдення 33 освітянських колективів.

Однак, доповідна записка заступника Міністра вищої та середньої спеціальної освіти УРСР Н.Лисакової за 1956 р. зауважувала: в тих умовах, що склалися із працевлаштуванням молоді, саме класичні університети «в основному повинні готувати учителів середньої школи» [41, арк.2]. Із заглибленням в історію мережа установ лише розширювалася. Структуризація педколективів полягала й у наявності специфічних утворень 1950-х рр., пов'язаних із запровадженням підготовки вчителів широкого профілю та діяльністю окремих інженерно-педагогічних та аграрно-педагогічних факультетів технічних та сільськогосподарських вузів [30]. Ми звертаємося до огляду активності таких колективів тоді, коли вони носили відокремлений статус (як Київський інженерно-педагогічний технікум).

З іншого боку, до другої половини 1950-х рр. в Україні діяли також учительські інститути (далі – УІ). Це були навчальні заклади, які вели свою історію з 1917 р. як відділ при Головному ПІ в Петербурзі для підготовки учителів для повітових та приходських училищ. Ці заклади були ліквідовані після Жовтневого перевороту. Через уведення загальної семирічної освіти у 1934 р. влада відчула брак учительських кадрів, тому наново відкрила ці освітянські виші на рівні з ПІ для підготовки вчителів неповної середньої школи 5-7 класів за аналогією з РСФРР. Та урядовці самі називали такі виші за результатами роботи не вишами, а «дворічними курсами» [64, арк.3, 5]. Інколи ПІ переводили у статус УІ [66, арк.3]. За рік до того уряд ліквідував 4 педін-

ституту у Кам'янці-Подільському, Кременчуці, Нікополі та Новомосковську. Ще 12 закладів було переведено у статус дворічних УІ, а 15 залишилися чотирирічними вишами [63, арк.38-40].

Зрештою, Народний комісаріат освіти (далі – НКО) розкритикував власну концепцію та запропонував у 1938 р. провести останній набір до УІ, заклавши їх у 1941 р., через те, що вони «давали сурогат – малокваліфікований продукт». Із 1941 р. учителі у школі, за проектом, повинні були мати лише повну вищу освіту [65, арк.14]. Але війна змінила плани. Коли ж УРСР зробила черговий крок у реформуванні школи, перейшовши на десятирічку, кількість УІ знову різко скоротилася, бо підготовку вчителів сконцентрували у чотирирічних педінститутах. Скажімо, у 1956 р. на території всього СРСР залишилося лише 5 УІ [40]. В Україні з них розташовувалося 2 – Чернівецький та Ужгородський, і таким чином на середину 1950-х кількість досліджуваних груп складала 39 колективів [42, арк.1].

У 1946 р., коли республіка вела поступову повоєнну відбудову, на її теренах діяли 20 ПІ, 34 УІ та 77 педучилища (далі – ПУ) [14, арк.14]. З точки зору сучасності, останні інституції є структурними елементами системи середньої професійної освіти. Однак, українська радянська влада пройшла довгий шлях до категоризації цих установ. У 1920-х рр. система вищої освіти складалася із двох компонентів: інститутів (готували організаторів виробництва, в освіті – учителів ІІ концентру трудової школи та вчителя загальної освіти дисциплін професійної школи) та технікумів (готували фахівців вищої галузі, а в системі педагогічної освіти – учителів І концентру трудшколи) [59, арк.1]. А вже у добу «відлиги» 622 подібних установи на всій території СРСР вважалися середніми спеціальними навчальними закладами. Перші ПУ були створені ще у 1920 р. (відтоді упродовж 17 років вони носили назви педагогічних технікумів (далі – ПТ) [29].

Укрглавпрофос у 1923 р. називав їх першими у системі педосвіти, класифікуючи як заклади вузької спеціалізації підготовки практика-майстра та рядового керівника [58, арк.21зв]. Разом із учителями-предметниками вони готували учителів політосвіти та працівників клубів і бібліотек. З одного боку, постанова РНК СРСР «Про встановлення єдиної системи індустріально-технічної освіти» у вересні 1929 р. визначила, що ПТ готували фахівців середньої кваліфікації, а підготовка спеціалістів вищої кваліфікації залишалася прерогативою інститутів народної освіти (далі – ІНО) [35]. Влада мала наміри ліквідувати ці установи з 1937 р [65, арк.14]. Вони були реорганізовані у педшколи. Тому НКО зауважував існування 60 «учительських шкіл» з українською, російською, єврейською, грецькою та болгарською мовами викладання [63, арк.23].

З іншого боку, статус окремих закладів змусив владу дивитися на них як на рівних гравців на полі вищої освіти. Їхня діяльність контролювалася тими ж інструкціями, що й активність університетів, ПІ та УІ [68, арк.5]. Матеріали щодо реорганізації мережі системи педосвіти в республіці за 1928-1930 рр. розкривають позицію урядовців, кардинально протилежну раніше прийнятому документу. Вони зауважували, що всі педагогічні школи (курси, технікуми) мали бути вищими навчальними закладами у перспективі, бо в міжнародному просторі за це вели боротьбу міжнародні спілки вчителів [50, арк.1]. Особливо їхнє місце як вишів підкреслювалося у моменти ідеологічного протистояння всередині країни. Скажімо, Київський польський ПТ у 1929 р. був звинувачений у тому, що перетворився на «інститут благородних дівичь замість радянського вузу» [60, арк.31].

Влада реорганізовувала окремі потужні школи в ПІ або ж робила їх частинами уже наявних вишів. Наприклад, у 1925 р. Лубенський ПТ став ПІ [51, арк.74]. У 1929 р. до Київського ІНО планували приєднати український ПТ [50, арк.57]. Це мало статися

у вигляді комплексного факультету, який готував би учителів І концентру трудової школи, на таких самих умовах мали долучити й польський та єврейський ПТ [61, арк.3]. Такі ж плани були з реорганізацією Нікопольського ПТ (виш наголошував, що навчав 360 студентів, у той час, коли Херсонський ІНО упродовж 10 років працював із контингентом до 300 осіб) [49, арк.77]. Нагадаємо, що Сталінський ПТ, який лише планували відкрити у 1930 р., тлумачився саме як вищий, а не спеціальний навчальний заклад [61, арк.17]. А подібна установа в Одесі у 1935 р. стояла в одному ряду з Одеським університетом у зведеннях ЦК КП(б)У про розвиток вищої освіти в місті [62, арк.60]. Та й спеціальна постанова НКО наказувала із 1932 р. вважати усі свідоцтва ПТ рівними документам про освіту, здобуту в ІНО [54, арк.4].

Упродовж десятиліть ПТ вважалися повноцінною частиною системи вищої педагогічної освіти та структурним елементом у системі підготовки учителів. Тому їхні колективи мають бути рівноправним предметом даної розвідки, коли мова піде про довоєнні часи. Уже після звільнення території України від німецької окупації, у 1944 р., ці заклади отримали звичну нам назву ПУ [32]. Їхня частка у підготовці освітян залишалася значною. Так, на початок 1961-1962 н.р. в СРСР діяли 388 подібних закладів із 157,2 тис. учнів (в УРСР з них попрацювали 10% (38 ПУ) із майже 8% загального контингенту (12,1 тис. учнів) [33]. Отже, під час опису побуту освітян у повоєнній країні, мусимо думати про наявність 54 педколективів (а беручи до уваги ПУ України, то цей показник зростає до 131 соціальної групи).

Наступна пастка у визначенні досліджуваної групи полягає у наслідках війни. Через евакуацію, матеріальну та кадрову бідність вищі не справлялися із підготовкою учителів у часи війни. Тому з'явилися екстремальні форми вищої освіти – педагогічні класи. Їхня історія сягала ще дореволюційної Росії, де подібні форми підготовки діяли при єпархіальних та жіночих гімназіях [31]. У 1930-х рр. близько 1,5 тис. учителів навчалося при міцних районних семирічках [52, арк.25]. Цю практику запозичили в СРСР у часи німецько-радянської війни. В Україні влада відкрила 11 педагогічних класів при окремих десятирічних жіночих середніх школах. Закінчуючи їх, дівчата отримували звання учительок початкової школи і прирівнювалися в усіх правах до випускників ПУ [26].

Експериментальні експрес-курси підготовки вчителя найперше започаткували при 6 жіночих середніх школах у Києві, Харкові, Сталіно, Одесі, Дніпропетровську та Львові [4]. Педкласи були тісно пов'язані з ПІ. Так, одна з випускниць столичного педкласу В.Романова продовжила навчання на заочному відділі ПІ. А викладач Харківського ДПІ Зальденберг був керівником педпрактики вихованок харківської школи №6 [17]. Як і в Одеській школі №90, тут намагалися копіювати хоча б приблизну програму ПІ, залучаючи учениць, окрім навчання, і до позакласної роботи [37]. Та якщо виш давав освіту за 4 роки, готуючи спеціаліста для десятирічки, жіночий педклас за рік готував учительку лише для початкової школи [24].

Перші випускні іспити в експериментальних педагогічних класах розпочалися 18 червня 1946 р. Того року 150 учениць 11 класів УРСР екзаменувалися з педагогіки, української мови з методикою, психології та методики арифметики, російської мови, природознавства, географії та історії [4]. У повоєнні роки педагогічні класи стали прятунком для системи освіти, допоки педінститути приходили до тями і відновлювали свій науково-педагогічний та матеріальний потенціал. Уже 1946 р. подібні класи відкрили й при багатьох інших десятирічках [6]. Педагогічні класи 1940-х були «передмовою» у відновленні вищої педагогічної освіти.

Вищі ПК як форма короткотермінової підготовки учителів 1-4 класів I концентру трудової школи та підвищення кваліфікації учителів діяла у перші роки радянської влади. Ще у 1919 р. Полтавський повітовий відділ народної освіти зауважував, що стара схоластична система освіти не відповідала вимогам педагогіки та вимогам дня, і не виховувала дітей. Планували провести «революцію по усіх галузях шкільного життя і на руїнах старої схоластичної школи збудувати нову єдину трудову школу». З цією метою мали утворити губернські ПК на 300 осіб, на які від кожного повіту демобілізували по 15 слухачів. Вони на місцях скликали повітові конференції та навчали інших освітян. Система ПК мала почати «фільтрацію» учителів – всіх непрацездатних звільнити і припинити калічити дітей» [12, арк.1-6зв].

Уже у 1923 р. Укрглавпрофос чітко визначав ПК другими у структурі вищої педагогічної освіти після ПТ та перед інститутами. Їхнім завданням була підготовка працівників для молодших груп шкіл соцвиху. Їх вважали тимчасовим явищем. Влада планувала перейти до навчання тільки в ІНО, ліквідувавши нижчі та середні педшколи [58, арк.21зв]. «Положення про дворічні курси для підготовки пролетарського елемента для вступу в ІНО» у 1922 р. теж регламентувало їхній тимчасовий статус [56, арк.18]. Та вони виявилися живучішими, ніж очікувалося.

Бум відкриття цих закладів припав на 1920-1930-ті рр. у зв'язку з введенням загальної початкової освіти. Вони були покликані швидко підготувати учителів початкової школи. Коли ж республіка змогла нарешті унормувати систему стаціонарних педагогічних навчальних закладів, то потреба у подібних курсах відпала. Одні перетворилися на ПТ, інші були ліквідовані (або, як радикальніше висловлювалися у НКО, «знищені» [53, арк.2]). Нова потреба у вчителях семирічки на початку 1930-х рр. змусила владу організувати ПК з підготовки учителів, які закінчили семирічку із правом вищих навчальних закладів. Місячні ПК діяли при 19 ІСВ республіки та навчали до 9 тис. учителів [52, арк.25], чотиримісячні для підготовки учителів I концентру – при педтехнікумах країни [55, арк.1]. В уряді був проект повної ліквідації ПТ у 1937 р. із створенням однорічних та дворічних вищих ПК для підготовки учителів 1-4 класів, які з 1939 р. мали б називатися УІ [5, арк.2-3, 14]. Та через геополітичні зміни, реформи не справилися. І у роки «відлиги» ПК діяли як тимчасові форми підвищення кваліфікації учителів [27].

Завершувати структуру колективів варто появою навчально-допоміжних установ при педвишах. Вони створювалися у 1928 р. відповідно до положення НКО УСРР і ставали базою для допомоги вишам у роботі з всебічного вивчення дітей та юнацтва з біологічного та соціологічного боків, для наукової прив'язки методів навчання, для пристосування студентства до умов майбутньої професії та часткового проведення педагогічної практики. Держава виділила 4 типи таких установ: при факсоцвихах ІНО (трудшколи-семирічки, дитячі будинки, дитсадки, книгозбірні та клуби) (наприклад, у Полтаві велися роботи з організації при дошкільному факультеті науково-дослідного дитсадка [11, арк.5]); при ПТ (трудшколи-чотирирічки); при факпрофосах ІНО (профшколи, фабзавучі), при факполітосах ІНО (школи дорослих, клуби, сільбудинки, книгозбірні). Зауважимо, що ці допоміжні установи ставали частиною колективу сповна: виш приймав їхніх працівників до своїх лав, а також отримував і розподіляв гроші на їхнє обладнання як власних баз. Так, по 1 тис. крб. у 1928 р. отримали 7 ІНО (Полтава, Житомир, Миколаїв, Херсон, Кам'янець-Подільський, Чернігів та Ніжин) [48, арк.1, 17].

На середину 1930-х рр. Україна мала строкату мережу педагогічних колективів, народжених реформами. В документах НКО знаходимо свідчення про існування 13 ПІ та 14 УІ [66, арк.7], в інших – 12 учительських та 15 педагогічних [63, арк.38-40], у третіх – педагогічних інститутів уже 14 [64, арк.5]. Та процес змін лише починався. У 1930 р. майже був реалізований новий проект системи вищої педагогічної освіти в УСРР. Згідно із ним у республіці мали постати 21 інститут соціального виховання (по 1 на 2 округи, а згодом, у новій п'ятирічці, по 1 на кожен округ), 8 інститутів профосу, 4 фізико-математичних інститутів, Інститут фізкультури у Харкові, Інститут чужоземних мов в Одесі, Інститут політосвіти та 75 ПТ (53 шкільних, 4 трудових процесів, 3 фізичного виховання та 13 політосвіти) [53, арк.2]. У ході таких перетворень одні виші заступали попередників, другі функціонували у тих самих містах та часто на тій же матеріальній базі на рівні з новоствореними інституціями, породжуючи структурну та функціональну хаотичність. Серед таких були численні національні ПІ, ІСВ, УІ, ІНО, ПО, робітфаки, виділені фізико-математичні факультети, ПТ, відділення Всеукраїнського інституту підвищення кваліфікації учителів...

Влада шукала способи оптимізації. У 1936 р. НКО висунув радикальну ідею збереження лише 5 ПІ в Україні. «Право на життя» залишалося за вишами Харкова (за планами 9 тис. студентів), Києва (10,5 тис. студентів), Одеси та Дніпропетровська (по 7,5 тис.). Новий великий заклад мав постати у Сталіно (6,5 тис.). Усі інші периферійні ДПІ (Мелітополь, Полтава, Черкаси, Кривий Ріг, Херсон, Суми, Ніжин), як зауважили в уряді, «не могли претендувати на назву повноцінного вузу». Поруч із 5 потужними педінститутами мали б лишитися національні заклади: Російський ПІ у Миколаєві, Німецький ПІ в Одесі, Молдавський ПІ у Тирасполі, Польський факультет у Києві, Єврейський та Болгарський факультети в Одесі [65, арк.14-20]. Загалом, беручи до уваги втілення у життя усіх змін, можемо говорити про існування на середину 1930-х рр. в Україні 36 різних форм інститутів та щонайменше 33 ПТ [19, С.856].

Станом на 1926 р. у документах НКО мова йде про 96 установ підготовки учителів, куди входили 12 ІНО, 61 ПТ та ПК [47, арк.2]. Проте, на нижній хронологічній межі дослідження коло об'єктів вивчення було ширшим. У 1920 р. в Україні працювали 103 ПК та 18 ІНО [22, С.27]. Однак, у документах НКО за 1921 р. маємо неймовірно розширену сітку в 150 педагогічних освітніх закладів. Вона охоплювала 25 ПК у губернських центрах та 104 ПК в інших населених пунктах, а також 21 «вищу» установу, серед яких 7 ІНО (Київ, Житомир, Херсон, Миколаїв, Вінниця, Катеринослав, Одеса), 9 педшкіл (4 у Києві, 2 у Житомирі та по одному у Полтаві, Харкові та с. Андрушівка), 3 ПІ (Полтава, Чернігів, Глухів), один науково-педагогічний інститут (Ніжин) та одні Вищі ПК у Києві [43, арк.4-5зв].

На основі вищенаведених свідчень ми визначили етапність зміни змістового тлумачення поняття «колективу вищої педагогічної школи».

1) 1920-1923 рр. (революційний етап) – держава називала його періодом «гострої напруженої політичної та соціальної боротьби та важкого недороду» [57, арк.2], характеризувався ліквідацією університетів із запереченням їхньої необхідності та створенням на основі їхніх історико-філологічних [13, арк.2] та фізико-математичних факультетів тимчасових вищих ПК [8] (наприклад, Вищого ІНО у Києві, який суміщав факультети Університету та ПІ [10, арк.6]), а згодом і 18 ІНО, які також хаотично відкривалися, розформовувалися та приєднувалися до інших закладів, як Вінницький ІНО, чий контингент у 1921 р. розформували між вишами Києва, Одеси та Кам'янця-Подільського [44, арк.29], та Чернігівський, який ледь уникнув розформування як той, що «має мало прав на існування» [45, арк.6].

2) 1923-1926 рр. (кризовий етап) – період небувалого розширення системи вищої педагогічної освіти за рахунок трирічних ПК та педагогічних технікумів з правом

вишів через неспроможність вишів задовольнити вимоги держави з підготовки освітянських кадрів [64, арк.2] (на 1923 р. працювали 12 інститути, 58 ПТ [57, арк.18] (згодом 13 ІНО та 55 ПК) [45, арк.6], не враховуючи 144 робітфаки [46, арк.8]). Це викликало по собі необхідність різкого скорочення кількості закладів і контингенту студентів через фінансовий колапс [9, С.41], хоча НКО позиціонував цей час як період, коли «робітничо-селянська влада звернула увагу на культурну сферу та взялася за безпрецедентне скорочення у стискання сітки навчальних закладів» [57, арк.2].

3) 1926-1933 рр. (етап стабілізації) – період акумуляції владного і суспільного незадоволення системою підготовки учительських кадрів з відносною пасивністю у реформах – збереження в середньому 12 інститутів та 60-61 ПТ [59, арк.1зв], які згодом втратили статус закладів вищої педагогічної школи; виключно структурні зміни відбулися з реформуванням мережі ІНО у 1930 р. Із найслабших периферійних (за визначенням НКО «хилих») ІНО створили ІСВ із трьохрічним терміном підготовки учителів семирічок (Умань, Глухів, Бердянськ тощо), визнані кращими стали ІПО для підготовки учителів профшколи та викладачів технікумів. А у 1932 р. з ІПО виокремили фізхімнат інститути з функцією підготовки викладачів для технікумів та вишів [64, арк.2]. Зміни полягали у посиленні практичного блоку підготовки за рахунок ущільнення теоретичних занять. Подальші трансформації стосувалися створення у 1933 р. чотирирічних ІІ на базі кращих ІСВ із завдання підготовки учителів предметників. У той самий час сильні ІПО стали університетами, а слабкі перетворилися на педагогічні вищі [36].

4) 1934-1941 рр. (етап диференціації) – після спроб зменшення кількості вишів, держава знову зрозуміла неспроможність швидко заповнити нестачу кадрів для середніх шкіл, тому система ДПІ країни розширилася за рахунок створення при них юридично окремих (а фактично паразитуючих) УІ з дворічним терміном підготовки учителів для неповної середньої школи 5-7 класів, окремі такі заклади були утворені на базі педтехнікумів, а також відкриті «з нуля», що значно розширило кількість освітянських колективів – 27 у 7 областях та Молдавській АРСР 1937 р. з урахуванням Тираспольського вишу, який розглядався як структурна частина української вищої педагогічної школи [67, арк.76-80].

5) 1941-1943 рр. (етап руйнації) – вищі евакуйовані, закриті або знищені в роки німецько-радянської війни.

6) 1943-1945 рр. (етап низької селективності) – в умовах воєнної розрухи держава була «всеїдною» у питанні розгортання сітки підготовки педагогів, тому кількість колективів розширилася до 142 за рахунок ДПІ та УІ, ПУ та педагогічних класів.

7) 1946-1960-ті (етап стабілізуючого відбору) – приходячи до тями, держава поступово вдавалася до укрупнення, спеціалізації, злиття, ліквідації та переведення вишів (на середину століття викристалізувалося у систему 25 педінститутів, 13 залежних та 22 самостійних УІ (загалом 60 установ), що на кінець досліджуваного періоду у 1960-х рр. звелось до 33 колективів.

Тож, визначаючись із колом колективів, можемо зауважити його поступове звуження до останніх років «відлиги» за рахунок реорганізації, злиття та ліквідації закладів (із 121 установ у 1920 р. до 33 інститутів у 1961 р.).

Джерела та література

1. Аксакова, Н. О. (2017). З історії формування мережі та структури педагогічних ВНЗ УСРР у 1920-ті роки. *International Scientific and Practical Conference World Science*, Vol.4, 6 (22), pp.17-21.

2. Бадер, А.В. (2015). Політизація спортивного життя студентської молоді УРСР у середині 1950-х – середині 1980-х рр. (на матеріалах Донбасу). Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць, Випуск 102, с.420-422.
3. Булгакова, О. (2015). Повсякденне життя науково-педагогічної інтелігенції. У: В. М. Даниленко, відп. ред. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія. Київ: Інститут історії України, с.556-574.
4. В педагогічних класах (1945). Радянська освіта, (48), с.1.
5. Вітранюк, Н. О. (2016). Організаційні засади створення та діяльності педагогічних технікумів у радянській Україні (1920-1925). Освітологічний дискурс, № 2 (14), с.14-26.
6. Володарський, Є. (1947). Майбутні педагоги. Радянська освіта, (22), с.2.
7. Высшие учебные заведения (1951). У: Б.А. Введенский, гл. ред. Большая Советская Энциклопедия (далі – БСЭ). Т.9. Государственное научное издательство «БСЭ», с. 514-520
8. Год Б. В., Єрмак О. П. (2010). Заклади вищої педагогічної освіти в Полтаві у 1918–1933 роках. Історична пам'ять, 2, с.104–118.
9. Грищенко, М.С. (1958). Розвиток радянської школи на Україні. Київ: Радянська школа.
10. Державний архів міста Києва. Ф.Р-346. Оп.1. Спр.18, 18 арк.
11. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). Ф.П-251. Оп.1. Спр.4748, 23 арк.
12. ДАПО. Ф.Р-134. Оп.2, Спр. 2, 51 арк.
13. ДАПО. Ф.Р-1507. Оп.1. Спр. 75, 3 арк.
14. ДАПО. Ф.Р-4010. Оп.1. Спр. 13, 89 арк.
15. Закон України «Про вищу освіту» (2014). Відомості Верховної Ради, (37-38), с.2004.
16. Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998). Відомості Верховної Ради України, (32), с. 215.
17. Іваненко, Ю. (1945). В педагогічних класах. Київ. Харків. Радянська освіта, (48), с.1.
18. Колектив (1973). У: І. К. Білодід, ред.: Словник української мови: в 11 тт. Т.4, Київ: Наукова думка, с. 217.
19. Комарніцький, О. Б. (2017). Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти радянської України у 1920-1930-х рр.: монограф. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута».
20. Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик. Утверждена Чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР 5 декабря 1936 года (с последующими изменениями и дополнениями). Доступно за посиланням: URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm> (перегляд: 10.02.2018)
21. Лаврут, О. О. (2017). Якість навчальної діяльності учнів шкіл УРСР у другій половині 1950-х років. Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць, Випуск 127, С.49-52.
22. Липинський В.В., Аксакова Н.О. (2011). Становлення мережі та структури педагогічної освіти в УСРР у 1920-і рр. Наука. Релігія. Суспільство, №3, с.23-30.
23. Ліцензія Міністерств освіти і науки на надання освітніх послуг навчальними закладами, пов'язаних з одержанням професійної освіти на рівні кваліфікаційних вимог до професійно-технічного навчання – Кременчуцький педагогічний коледж імені А. С. Макаренка. Доступно за посиланням: URL: <http://ru.org.ua/licenzii.pdf> (перегляд: 08.03.2018)
24. Падалко Г. (1945). В педагогічних класах. Сталіно. Радянська освіта, (48), с.1.
25. Педагогические институты (1955). У: Б.А. Введенский, гл. ред. БСЭ. Т.32. Государственное научное издательство «БСЭ», с.272-274.
26. Педагогические классы (1955). У: Б.А. Введенский, гл. ред. БСЭ. Т.32. Государственное научное издательство «БСЭ», с.274
27. Педагогические курсы (1955). У: Б.А. Введенский, гл. ред. БСЭ. Т.32. Государственное научное издательство «БСЭ», с.274
28. Педагогическое образование (1955). У: Б.А. Введенский, гл. ред. БСЭ. Т.32. Государственное научное издательство «БСЭ», с.276-277.
29. Педагогическое училище (1955). У: Б.А. Введенский, гл. ред. БСЭ. Т.32. Государственное научное издательство «БСЭ», с.277.
30. Педагогічні інститути (1963). У: М.П. Бажан, гол. ред. Українська Радянська Енциклопедія (далі – УРЕ), Т.11, Київ, с.18-19.
31. Педагогічні класи (1963). У: М.П. Бажан, гол. ред. УРЕ, Т.11, Київ, с.18-19
32. Педагогічні технікуми (1963). У: М.П. Бажан, гол. ред. УРЕ, Т.11, Київ, с.18-19.
33. Педагогічні училища (1963). У: М.П. Бажан, гол. ред. УРЕ, Т.11, Київ, с.20.
34. Положение о высших учебных заведениях СССР, утвержденное постановлением Совета Ми-

нистров СССР от 21 марта 1961 года №251. Доступно за посиланням: URL: <http://docs.cntd.ru/document/9053534> (перегляд: 3.02.2018)

35. Постановление ЦИК СССР и Совета Народных Комиссаров СССР от 11 сентября 1929 года «Об установлении единой системы индустриально-технического образования». Доступно за посиланням: URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=26494#01099508723609739> (перегляд: 3.02.2018)

36. Прокоф'єв, Є. (2015). Удосконалення процесу вивчення загальнопедагогічних дисциплін у вишах України в 20-30-ті роки ХХ століття. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету, №1, с.62-68.

37. Соколов Г. (1945). В педагогічних класах. Одеса. Радянська освіта, (48), с.1.

38. Статут Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка від 6 червня 2016 р. Доступно за посиланням: URL: [http://ru.org.ua/Статус%20%20Кременчуцького%20%20педагогічного%20коледжу%20імені%20А.С.Макаренка%20\(нова%20редакція\).pdf](http://ru.org.ua/Статус%20%20Кременчуцького%20%20педагогічного%20коледжу%20імені%20А.С.Макаренка%20(нова%20редакція).pdf) (перегляд: 8.03.2018)

39. Типовой устав высшего учебного заведения. Утверждено Советом Народных Комиссаров Союза ССР 5 сентября 1938 года. Доступно за посиланням: URL: <http://lawru.info/dok/1938/09/05/n1194951.htm> (перегляд: 6.03.2018).

40. Учительские институты (1956). У: Б.А. Введенский, гл. ред. БСЭ. Т.34. Государственное научное издательство «БСЭ», с. 461.

41. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). Ф. 4621. Оп. 1. Спр. 27, 123 арк.

42. ЦДАВО. Ф.4621. Оп.7. Спр. 18, 12 арк.

43. ЦДАВО. Ф.166. Оп.2, Спр. 296, 250 арк.

44. ЦДАВО. Ф.166. Оп.4, Спр. 619, 397 арк.

45. ЦДАВО. Ф.166. Оп.4, Спр. 621, 75 арк.

46. ЦДАВО. Ф.166. Оп.4, Спр.1090, 11 арк.

47. ЦДАВО. Ф.166. Оп.5, Спр.1177, 84 арк.

48. ЦДАВО. Ф.166. Оп.7, Спр. 513, 96 арк.

49. ЦДАВО, Ф.166. Оп.8. Спр.1772, 115 арк.

50. ЦДАВО. Ф.166. Оп.8. Спр.394, 155 арк.

51. ЦДАВО. Ф.166. Оп.9. Спр.1590, 404 арк.

52. ЦДАВО. Ф.166. Оп.9. Спр.1753, 80 арк.

53. ЦДАВО. Ф.166. Оп.9. Спр.303, 107 арк.

54. ЦДАВО. Ф.166. Оп.10. Спр.1500, 23 арк.

55. ЦДАВО. ф.166. Оп.10, Спр.1525, 36 арк.

56. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО). Ф.1. Оп. 20. Спр.1513, 106 арк.

57. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.1776, 198 арк.

58. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.1778, 157 арк.

59. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.2703, 86 арк.

60. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.2930, 49 арк.

61. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.3098, 70 арк.

62. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.6634, 133 арк.

63. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.6643, 68 арк.

64. ЦДАГО. Ф.1. Оп. 20. Спр.6659, 70 арк.

65. ЦДАГО. Ф.1. Оп. 20. Спр.6859, 39 арк.

66. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр. 6869, 16 арк.

67. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.7096, 92 арк.

68. ЦДАГО. Ф.1. Оп.20. Спр.7110, 20 арк.

69. ЦДАГО. Ф.1. Оп.71. Спр. 225, 106 арк.

70. ЦДАГО. Ф.1. Оп.71. Спр. 239, 186 арк.

References

1. Aksakova, N. O. (2017). Z istoriyi formuvannya merezhi ta struktury pedahohichnykh VNZ USSR u 1920-ti roky. International Scientific and Practical Conference World Science, Vol.4, #6 (22), pp.17-21.

2. Bader, A. V. (2015). Polityzatsiya sportyvnoho zhyttya student • s'koyi molodi URSSR u seredyni 1950-kh – seredyni 1980-kh rr. (na materialakh Donbasu). Hileya: naukovyy visnyk: Zbirnyk naukovykh prats', Vypusk 102, s.420-422.

3. Bulhakova, O. (2015). Povsyakdenne zhyttya naukovy-pedahohichnoyi intelihtentsiyi. In: V. M. Danylenko, vidp. red. Sotsial'ni transformatsiyi v Ukraini: pizniy stalinizm i khrushchovs'ka doba: Kolektyvna monohrafiya. Kyiv: Instytut istoriyi Ukrainy, s.556-574.
4. V pedahohichnykh klasakh (1945). Radyans'ka osvita, (48), s.1.
5. Vitranjuk, N. O. (2016). Orhanizatsiyini zasady stvorenniya ta diyal'nosti pedahohichnykh tekhnikumiv u radyans'kiy Ukraini (1920-1925). Osvitlohichnyy dyskurs, № 2 (14), s.14-26.
6. Volodars'kyi, YE. (1947). Maybutni pedahohy. Radyans'ka osvita, (22), s.2.
7. Vysshye uchebnye zavedeniya (1951). In: B.A. Vvedenskiy, gl. red. Bol'shaya Sovetskaya Ĭntsyklopediya (dali – BSĬ). T.9. Gosudarstvennoe nauchnoe izdatel'stvo «BSĬ», s. 514-520
8. Hod B. V., Yermak O. P. (2010). Zaklady vyshchoyi pedahohichnoyi osvity v Poltavi u 1918–1933 rokakh. Istorychna pam'yat', №2, s.104–118.
9. Hryshchenko, M.S. (1958). Rozvytok radyans'koyi shkoly na Ukraini. Kyiv: Radyans'ka shkola.
10. Derzhavnyy arkhiv mista Kyieva. F.R-346. Op.1. Spr.18, 18 ark.
11. Derzhavnyy arkhiv Poltavs'koyi oblasti (dali – Derzharkhiv Poltavs'koyi oblasti). F.P-251. Op.1. Spr.4748, 23 ark.
12. Derzharkhiv Poltavs'koyi oblasti. F.R-134, Op.2, Spr. 2, 51 ark.
13. Derzharkhiv Poltavs'koyi oblasti. F.R-1507. Op.1. Spr. 75, 3 ark.
14. Derzharkhiv Poltavs'koyi oblasti. F.R-4010. Op.1. Spr. 13, 89 ark.
15. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (2014). Vidomosti Verkhovnoyi Rady, (37-38), s.2004.
16. Zakon Ukrainy «Pro profesiyno-tekhnicnu osvitu» (1998). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy, (32), s. 215.
17. Ivanenko, YU. (1945). V pedahohichnykh klasakh. Kyiv. Kharkiv. Radyans'ka osvita, (48), s.1.
18. Kolektyv (1973). U: I. K. Bilodid, red.: Slovyk ukraïns'koyi movy: v 11 tt. T.4, Kyiv: Naukova dumka, s. 217.
19. Komarnits'kyi, O. B. (2017). Studenty-pedahohy u modernizatsiyi vyshchoyi osvity radyans'koyi Ukrainy u 1920-1930-kh rr.: monohraf. Kam'yanets'-Podil's'kyi: TOV «Drukarnya «Ruta».
20. Konstytutsyya (Osnovnoy zakon) Soyuzu Sovet · skykh Sotsyalystycheskykh Respublyk. Utverzhdena Chrezvychnym VIII s'ezdom Sovetov Soyuzu SSR 5 dekabrya 1936 hoda (s posleduyushchymy yzmenenyyamy y dopolnenyyamy). Available at: URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm> [Accessed: 10.02.2018]
21. Lavrut, O. O. (2017). Yakist' navchal'noyi diyal'nosti uchniv shkil URSR u druhiy polovyni 1950–kh rokiv. Hileya: naukovy visnyk: Zbirnyk naukovykh prats', Vypusk 127, S.49-52.
22. Lypyn's'kyi V.V., Aksakova N.O. (2011). Stanovlennya merezhi ta struktury pedahohichnoyi osvity v USRR u 1920-i rr. Nauka. Relihiya. Suspil'stvo, №3, s.23-30.
23. Litsenziya Ministerstv osvity i nauky na nadannya osvitnikh posluh navchal'nykh zakladamy, pov'yazanykh z oderzhannyam profesiynoyi osvity na rivni kvalifikatsiynykh vymoh do profesiyno-tekhnicnoho navchannya – Kremenchuts'kyi pedahohichnyy koledzh imeni A. S. Makarenka. Available at: URL: <http://pu.org.ua/licenzii.pdf> [Accessed: 08.03.2018]
24. Padalko H. (1945). V pedahohichnykh klasakh. Stalino. Radyans'ka osvita, (48), s.1.
25. Pedagogicheskie intityuty (1955). In: B.A. Vvedenskiy, gl. red. BSĬ. T.32. Gosudarstvennoe nauchnoe izdatel'stvo «BSĬ», s.272-274.
26. Pedahohycheskye klassy (1955). In: B.A. Vvedenskiy, gl. red. BSĬ. T.32. Gosudarstvennoe nauchnoe izdatel'stvo «BSĬ», s.274
27. Pedahohycheskye kursy (1955). In: B.A. Vvedenskiy, gl. red. BSĬ. T.32. Gosudarstvennoe nauchnoe izdatel'stvo «BSĬ», s.274
28. Pedahohycheskoe obrazovanye (1955). In: B.A. Vvedenskiy, gl. red. BSĬ. T.32. Gosudarstvennoe nauchnoe izdatel'stvo «BSĬ», s.276-277.
29. Pedahohycheskoe uchylyshche (1955). In: B.A. Vvedenskiy, gl. red. BSĬ. T.32. Gosudarstvennoe nauchnoe izdatel'stvo «BSĬ», s.277.
30. Pedahohichni instytuty (1963). In: M.P. Bazhan, hol. red. Ukrayins'ka Radyans'ka Entsyklopediya (dali – URE), T.11, Kyiv, s.18-19.
31. Pedahohichni klasy (1963). In: M.P. Bazhan, hol. red. URE, T.11, Kyiv, s.18-19
32. Pedahohichni tekhnikumy (1963). In: M.P. Bazhan, hol. red. URE, T.11, Kyiv, s.18-19.
33. Pedahohichni uchylyshcha (1963). In: M.P. Bazhan, hol. red. URE, T.11, Kyiv, s.20.
34. Polozhenye o vysshnykh uchebnykh zavedenyyakh SSSR, utverzhdennoe postanovlenyem Soveta Mynystrov SSSR ot 21 marta 1961 hoda №251. Available at: URL: <http://docs.cntd.ru/document/9053534> [Accessed: 3.02.2018]

35. Postanovlenye TSYK SSSR y Soveta Narodnykh Komysarov SSSR ot 11 sentyabrya 1929 hoda «Ob ustanovlenyy edynoy systemy yndustrial'no-tekhnicheskoho obrazovanyya». Available at: URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=26494#01099508723609739> [Accessed: 3.02.2018]

36. Prokof' yev, YE. (2015). Udoskonalennya protsesu vyvchennya zahal'nopedahohichnykh dystsyplin u vyshakh Ukrayiny v 20-30-ti roky KHKH stolittya. Naukovyy visnyk Melitopol's'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu, №1, s.62-68.

37. Sokolov H. (1945). V pedahohichnykh klasakh. Odesa. Radyans'ka osvita, (48), s.1.

38. Statut Kremenchuts'koho pedahohichnoho koledzhu imeni A. S. Makarenka vid 6 chervnya 2016 r. Available at: URL: [http://pu.org.ua/Status%20%20Kremenchuts'koho%20%20pedahohichnoho%20koledzhu%20imeni%20A.S.Makarenka%20\(nova%20redaktsiya\).pdf](http://pu.org.ua/Status%20%20Kremenchuts'koho%20%20pedahohichnoho%20koledzhu%20imeni%20A.S.Makarenka%20(nova%20redaktsiya).pdf) [Accessed: 8.03.2018]

39. Typovoy ustav vyssheho uchebnogo zavedenyya. Utverzhdeno Sovetom Narodnykh Komysarov Soyuzha SSR 5 sentyabrya 1938 hoda. Available at: URL: <http://lawru.info/dok/1938/09/05/n1194951.htm> [Accessed: 6.03.2018].

40. Uchytel'skye ynstytuty (1956). In: B.A. Vvedenskiy, hl. red. BSŪ. T.34. Gosudarstvennoe nauchnoe izdatel'stvo «BSŪ», s. 461.

41. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrayiny (dali – TS-DAVO). F. 4621. Op. 1. Spr. 27, 123 ark.

42. TSDAVO. F.4621. Op.7. Spr. 18, 12 ark.

43. TSDAVO. F.166. Op.2, Spr. 296, 250 ark.

44. TSDAVO. F.166. Op.4, Spr. 619, 397 ark.

45. TSDAVO. F.166. Op.4, Spr. 621, 75 ark.

46. TSDAVO. F.166. Op.4, Spr.1090, 11 ark.

47. TSDAVO. F.166. Op.5, Spr.1177, 84 ark.

48. TSDAVO. F.166. Op.7, Spr. 513, 96 ark.

49. TSDAVO, F.166. Op.8. Spr.1772, 115 ark.

50. TSDAVO. F.166. Op.8. Spr.394, 155 ark.

51. TSDAVO. F.166. Op.9. Spr.1590, 404 ark.

52. TSDAVO. F.166. Op.9. Spr.1753, 80 ark.

53. TSDAVO. F.166. Op.9. Spr.303, 107 ark.

54. TSDAVO. F.166. Op.10. Spr.1500, 23 ark.

55. TSDAVO. f.166. Op.10, Spr.1525, 36 ark.

56. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny (dali – TSDAHO). F.1. Op. 20. Spr.1513, 106 ark.

57. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.1776, 198 ark.

58. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.1778, 157 ark.

59. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.2703, 86 ark.

60. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.2930, 49 ark.

61. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.3098, 70 ark.

62. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.6634, 133 ark.

63. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.6643, 68 ark.

64. TSDAHO. F.1. Op. 20. Spr.6659, 70 ark.

65. TSDAHO. F.1. Op. 20. Spr.6859, 39 ark.

66. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr. 6869, 16 ark.

67. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.7096, 92 ark.

68. TSDAHO. F.1. Op.20. Spr.7110, 20 ark.

69. TSDAHO. F.1. Op.71. Spr. 225, 106 ark.

70. TSDAHO. F.1. Op.71. Spr. 239, 186 ark.

Oleksandr Lukianenko

THE COLLECTIVES OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTION: THE EVOLUTION OF THE CONCEPT IN UKRAINE OF 1920-1960's.

The article provides an analysis of the formation of the system of the higher pedagogical education of the Soviet Ukraine, generalizes information on the content of the concept of “the collective of the higher pedagogical school”, illustrates the change of the government approaches to the teachers' training in Ukraine during the 1920-1960's. Speaking about collectives of higher pedagogical education of Ukraine of the first half of XX century, the scheme of the groups is unbalanced. The state, which itself needed in-

stitutionalization, was in search of a universal teacher training system (permanent and temporary professional teams were created). At the end of the studied period, higher education institutions in the UkrSSR were defined as those that trained highly skilled specialists for various sectors of the national economy and culture. The problem of the precise localization of the collectives of the higher pedagogical institutions occurs due to the variety of establishments created during the years of reforms under the influence of socio-economic, political and ideological needs and wartime disasters. During the "thaw" period, the state determined higher pedagogical education as the system of higher education institutions that trained teachers for 5-10 grades of the secondary schools and teachers of general education subjects of secondary vocational education institutions with a term of education of 4-5 years. On the other hand, in the second half of the 1950's, there also were teachers' institutes in Ukraine. In 1946, when the republic led a gradual post-war reconstruction, there were 20 pedagogical institutes, 34 teacher's institutes and 77 pedagogical colleges in its territory. On the one hand, the resolution of the Soviet of the Peoples' Commissars of the UkrSSR "On the establishment of a unified system of industrial and technical education" from September, 1929, determined that pedagogical technical schools trained specialists of secondary education, and the training of specialists of higher qualification remained the prerogative of the institutes of public education. On the other hand, the status of individual institutions forced the authorities to look at them as equal players in the field of higher education. Their activities were controlled by the same instructions as work of universities, pedagogical and teaching institutes. By the last years of the "thaw", in the result of reorganization, merger and liquidation of institutions, the number of pedagogical collectives had decreased from 121 in 1920 to 33 in 1961.

Key words: *higher pedagogical school, collective, pedagogical institute, teacher's institute, pedagogical technical school, pedagogical courses, Ukrainian SSR*